

KADOC / Documentatie- en onderzoekscentrum voor religie, cultuur en samenleving / Interfacultair centrum KU Leuven

KADOC- nieuwsbrief

2012/2

2012/2

Communicanten, kindsoldaten en nog meer twaalfjarigen Nieuwe tentoonstelling op KADOC

Rond de leeftijd van 12 voelen veel kinderen zich, hier en elders, een held of worden ze als een jonge held benaderd: ze vieren hun communie of lentefeest, gaan naar de 'grote school', ondergaan een initiatierite, zetten een stap naar de volwassenheid en - denk aan kindsoldaten - worden zelfs als zodanig behandeld (of denken dat toch). Rond die thematiek brengt curator Johan De Vos een honderdtal foto's, veelal portretten, samen. KADOC presenteert ze in de kapel naar aanleiding van de erfgoeddag van 22 april.

Twaalfjarigen zijn helden. Kwetsbaar dus, soms. Ze doen hun communie of worden kindsoldaat. Ze zijn majorette of slaafje. Ze ondergaan een inwijdingsrite of vieren hun lentefeest. Twaalf jaar is een kanteljaar in het leven van een mens. Met dit gegeven ging Johan De Vos op weg. Hij koos foto's uit de rijke collectie van KADOC en andere erfgoedinstellingen en sprak ook bekende fotografen aan zoals Carl De Keyzer, Jacques Sonck, Filip Claus, Michiel Hendryckx, Filip Naudts, Tim Dirven, Lieven Herremans, Katrijn van Giel, Priscilla Bistoën en Freya Maes. Zij leverden graag hun medewerking. Hun werk hangt naast dat van vele, vaak anonieme amateurfotografen.

De tentoonstelling is van 21 april tot 9 juni gratis toegankelijk, van maandag tot vrijdag, van 9 tot 17u en op zaterdag van 9 tot 12u30. Ze is gesloten op zondag en op 1, 17, 18, 19 en 28 mei. Op de Erfgoeddag van 22 april is ze doorlopend open van 10 tot 18u.

Inhoud / 4 In het spoor van Sint-Vincentius. De impact van een congregatie en haar stichters / 10 'Out of Africa'. Le Courier d'Afrique 1947-1970 / 14 Religieuze, sociale en culturele actie voor het volk. Archief Vlaamse redemptoristen / 19 Thomas van Aquino voor katholieke lekenstudenten. Het neothomisme in Leuvense studentenkringen, 1880-1914

Cover: uit het archief van de redemptoristen: een missie in Komen, september 1931.

Blz. 3: Foto's uit de tentoonstelling "Communicanten": boven: een communicant, onder: zwaar bewapende kindsoldaten bij de grens tussen Tsjaad en Soedan. [© Tom Dirven, 2007]

In het spoor van Sint-Vincentius

De impact van een congregatie en haar stichters

Kristien Suenens

Op 7 en 8 oktober 2011 organiseerden de Parijse universiteit Sorbonne en het Parijse moederklooster van de Filles de la Charité een internationaal colloquium over de historische ontwikkeling van de zustercongregatie van Vincentius a Paulo en Louise de Marillac. Aanleiding was de publicatie van Matthieu Brejon de Lavergnée *Histoire des Filles de la Charité. XVIIe-XVIIIe siècles: la rue pour cloître* (2011) over vier eeuwen geschiedenis van 'les cornettes'. Het colloquium bevestigde de **wijd verspreide en aanhoudende spirituele en apostolische invloed van de stichting van Vincentius a Paulo en Louise de Marillac. Het imposante en kosmopolitische moederklooster van de Filles de la Charité in de Parijse rue du Bac, waar een deel van het colloquium plaatsvond, vormt er nog steeds de perfecte illustratie van.**

Toch bleek ook duidelijk dat dit schoolvoorbeeld van een internationale apostolische zustercongregatie in de loop van de geschiedenis genoodzaakt was zijn spiritualiteit en apostolaat aan te passen aan wisselende omstandigheden. Met de huidige evoluties - een sterke terugval van de rekrutering in westerse landen en een verschuiving van de internationale machtsbasis - dienen zich alvast de volgende uitdagingen aan. In België telt de congregatie anno 2012 circa honderd zusters, verspreid over een vijftiental huizen in Brussel, Vlaanderen en Wallonië.

SANCTUS VINCENTIUS A PAULO
operum charitatis Patronus.
(BREVE XII MAII 1863)

De Filles de la Charité, ook wel bekend als Sœurs de Saint-Vincent-de-Paul of - naar de bijzondere vorm van hun sluier - 'les cornettes', werden in 1633 gesticht. Aan de basis van de congregatie lagen twee illustere stichtersfiguren: Vincentius a Paulo (1581-1660) en Louise de Marillac (1591-1660). Zij gaven vorm aan een religieus instituut van vrome, maar ook sociaal geëngageerde vrouwen die zich uitdrukkelijk ten dienste stelden van de armen en kansarme kinderen. De Filles de la Charité waren op die manier pioniers in het apostolische kloosterleven voor vrouwen. Ze onderscheidden zich fundamenteel van de meerderheid van vrouwelijke religieuzen en hun op contemplatie en afzondering gerichte leven in slotkloosters. Samen met onder meer de ursulinen en - specifiek voor Vlaanderen - bijvoorbeeld de apostolinnen legden zij de eerste kiemen van het succes van het model van niet-monastieke zustercongregaties met een actieve inzet in onderwijs, ziekenzorg, armenzorg, wezenzorg enzovoort. Ontstaan in de context van de Contrareformatie, ging dat model in de negentiende eeuw het vrouwelijk kloosterwezen overheersen. Intussen hadden de van oorsprong Franse Filles de la Charité zich ontwikkeld tot een internationale congregatie. Vanaf 1671 waren ze ook in de Spaanse en Oostenrijkse Nederlanden actief. Bovendien waren hun spiritualiteit en apostolisch engagement ten dienste van de armen een ideaal geworden voor vele andere kloosterstichtingen. In Vlaanderen alleen al ontstonden aan het einde van de achttiende en in de eerste helft van de negentiende eeuw meer dan dertig diocesane congregaties van 'zusters van liefde' of 'zusters van Sint-Vincentius' die zich direct of indirect door de Filles de la Charité lieten inspireren.

Die ontwikkelingen gaven de stichting van Sint-Vincentius a Paulo en Louise de Marillac een zeker aura van universaliteit. Op het colloquium bleek evenwel dat ook de Filles de la Charité in de loop van de eeuwen niet konden terugvallen op een absolute identiteit, onveranderlijk in tijd en ruimte. Gedwongen door ingrijpende historische omwen-

telingen en hun internationaal karakter moesten de zusters hun basischarisma telkens opnieuw definiëren.

Een inspirerend charisma Matthieu Brejon de Lavergnée (Université Catholique de l'Ouest, Angers) en Robert Descimon (École des Hautes Etudes, Parijs) duiden op het relatieve en tijdgebonden karakter van de devotie en de aandacht voor stichteres Louise de Marillac. Was haar charisma een doorslaggevende factor in de 'esprit primitif' van de congregatie, dan kwam haar figuur in de achttiende eeuw helemaal in de schaduw te staan van de nagedachtenis van haar mannelijke compagnon. Belangrijke factor daarin - zo gaf ook Albrecht Burkhardt (Université Lyon 2) aan - was de impact van het canonisatieproces van Vincentius a Paulo (1737). Ook in de Oostenrijkse Nederlanden groeide in de achttiende eeuw de interesse voor de figuur van Sint-Vincentius. West-Vlaamse priesters als Petrus-Franciscus Valcke (1708-1787), Joannes Van Roo (1716-1797) en Jozef Van Dale (1716-1781) kwamen in Frankrijk in aanraking met zijn gedachtegoed en zijn kloosterstichtingen. Ze lagen later aan de basis van de eerste 'Belgische' diocesane congregaties met vincentiaanse spiritualiteit: de Zusters van Sint-Vincentius in Rumbeke (1756) en Merkem (1770) en de Broeders van Dale in Kortrijk (1761).

Pas in de negentiende eeuw werd Louise de Marillac binnen en buiten de congregatie als inspiratiebron herontdekt. Parallel met de eerste aanzetten voor haar zalig- en heiligverklaring (respectievelijk in 1920 en 1934 voltooid) won het beeld van Vincentius a Paulo en Louise de Marillac als harmonieus en complementair spiritueel 'koppel' aan populariteit. Een voorbeeld dat overigens ook in België voor vele negentiende-eeuwse congregatiestichters en -stichteressen als ideaal gold. Vooral in ruraal Oost- en West-Vlaanderen lieten vele dorpspastoors en lokale 'vrome dochters' zich door Vincentius en Louise inspireren om armenscholen en 'gestichten' voor behoeftige dorpsgenoten op te richten. Ook in een aantal steden ontstonden vincentiaanse kloosterstichtingen. De initiatieven van de Gentse kanunnik Triest, stichter van onder meer de Zusters en Broeders van Liefde (1803 en 1807) en de Zusters Kindsheid Jesu (1836), behoren allicht tot de meeste bekende. Later werden die prille zuster gemeenschappen - in het spoor van Rumbeke en Merkem - tot volwaardige congregaties geïnstitutionaliseerd en bepaalden ze in belangrijke mate de aanblik van het vrouwelijke postrevolutionaire kloosterwezen in de bisdommen Brugge en Gent.

Complexe negentiende-eeuwse identiteitsvorming Edward Udovic (Depaul University, Chicago) toonde aan dat die 'herontdekking' van het basischarisma in de negentiende eeuw ook een (nationalistisch) argument was bij de beslechting van interne conflicten binnen de congregatie, zowel bij de Filles de la Charité als bij de paters lazaristen, hun mannelijke tegenhangers. Jean-Baptiste Etienne (1801-1874), veertiende algemeen overste van de lazaristen, speelde een belangrijke rol in de negentiende-eeuwse geschiedenis van de Filles de la Charité. De congregatie - menselijk en materieel zwaar getroffen tijdens de Franse Revolutie - moest zich in de postrevolutionaire periode herpositioneren. Als 'tweede stichter' van de congregatie gebruikte Etienne de devotie voor Vincentius a Paulo en Louise de Marillac als grondslag voor een nieuw elan. Ook andere 'ankerfiguren' van de congregatie werden in de negentiende eeuw gerecupereerd. Paul Chopelin (Université Lyon 3) en Philippe Boutry (Université Paris 1) beschreven de

Twee zusters van Vincentius a Paulo (Gistel) in 1928 voor een beeld van de heilige.
[KFA22722]

manier waarop zusters die aan het eind van de achttiende eeuw het slachtoffer werden van de maatregelen van de Franse revolutionairen, in de negentiende eeuw referentiepunten werden voor vormen van 'intern' en gesublimeerd martelaarschap bij de Filles de la Charité.

Zusters van Vincentius a Paulo (Gijzegem) in het godshuis van Aubel, ca. 1900. [KFA9422]

De tot de verbeelding sprekende historische figuren moesten de congregatie, in de negentiende eeuw gekenmerkt door een sterke internationale expansie, van een gemeenschappelijke basis voorzien. De oversten van de congregatie, Etienne in het bijzonder, putten ook uit hun erfenis om het autonome (Franse) karakter en de gecentraliseerde structuur van de congregatie te verdedigen. De vrijwaring van een uniforme identiteit was in de negentiende eeuw een belangrijk aandachtspunt, maar stond binnen de internationale contouren van de congregatie meermaals onder druk. Diverse bijdragen op het colloquium hadden betrekking op die internationale dimensie en de - vaak turbulente - negentiende- en twintigste-eeuwse geschiedenis van de congregatie in Mexico (Camille Foulard - Université Paris 1), het Midden-Oosten (Isabelle Dasque - Université Paris-Sorbonne) en China (Olivier Sibre - Sciences Po Paris). Een gemeenschappelijke vaststelling vormden de aanhoudende problemen van de congregatie om binnen een interculturele context een uniforme identiteit staande te houden. In de ver van Parijs verwijderde stichtingen in Latijns-Amerika, het Nabije en Verre Oosten waren die spanningen voor de hand liggend. Maar ook in westerse landen werden de Filles de la Charité geconfronteerd met verschillende opvattingen over vroomheid en liefdadigheid en een wisselend enthousiasme voor Franse directieven. Carmen Mangion (London University) en Susan O'Brien (Cambridge University) toonden dat aan voor het Verenigd Koninkrijk en John Rybolt (Depaul University, Chicago) voor de Verenigde Staten.

En in België? Ook de Belgische kloosters van de congregatie moesten zich in de negentiende eeuw in de centralistische politiek van Parijs inschakelen. Vestigingen - zoals de oudste stichting in Verviers (1671) - die in de woelige revolutionaire decennia voeling hadden verloren met het Franse moederklooster, werden in de negentiende eeuw tot de orde geroepen. Marie-Elisabeth Henneau (Université de Liège), die op het colloquium de balans opmaakte van ruim driehonderd jaar aan-

wezigheid van de congregatie in België, gaf ook aan dat de congregatie tegelijkertijd werk maakte van nieuwe Belgische stichtingen. Het handvol kloosters van de congregatie dat de Franse en Nederlandse periode had overleefd, groeide na de Belgische onafhankelijkheid aan tot bijna vijftig vestigingen in 1897. In 1883 werd binnen de hiërarchische structuur van de congregatie voor het eerst een Belgische provincie opgericht. De Filles de la Charité ontplooiden in België, waar de congregatie in vele grote en middelgrote steden vertegenwoordigd was, het traditionele apostolaat ten dienste van de zwaksten in de samenleving: (catechese)onderwijs voor arme kinderen en lichamelijke en geestelijke zorg voor arme bejaarden, arme zieken, alleenstaande moeders, wezen, daklozen enzovoort.

*Zusters van Vincentius a
Paulo op het strand,
jaren 1950.
[KFA24962]*

Uitdragen van de vincentiaanse spiritualiteit

De sterke groei en internationale verspreiding van de congregatie in de negentiende eeuw kaderden in de algemene heropbloei van het religieuze leven. In de lijn van hun motto 'la charité de Jésus crucifie nous presse' en geheel binnen het romantische discours van die tijd ijverden ook de negentiende-eeuwse Filles de la Charité voor een religieus eerherstel en een kerkelijke heroveringsbeweging. Net als hun achttiende-eeuwse martelaressen wilden ze zich 'offereren' voor hun geloof. Gebed, zelfverloochening en liefdadigheid waren de belangrijkste strijdmiddelen, maar de Filles de la Charité gingen zich in de negentiende eeuw ook in toenemende mate toeleggen op de verspreiding van het vincentiaanse gedachtegoed. De banden tussen de congregatie en de lekenverenigingen die zich op Vincentius inspireerden, bestonden al tijdens het ancien régime, zo toonde Stefano Simiz (Université Nancy 2) voor Frankrijk aan. In de negentiende eeuw waren de Filles de la Charité van nabij betrokken bij het ontstaan en de verspreiding van de vincentiusverenigingen voor (mannelijke) leken, in 1833 in Frankrijk door Frédéric Ozanam (1813-1853) gesticht. Henneau kwam tot dezelfde vaststellingen voor België. De congregatie speelde een rol in het ontstaan van de Brusselse vincentiusvereniging in 1842 en werkte ook samen met de vrouwelijke tegenhanger, de Dames de la Charité. Ook later, in de twintigste eeuw, bleven de Filles de la Charité in België die ondersteunende rol vervullen, onder meer door het aanbieden van spirituele vormingsinitiatieven voor de talrijke andere vincentiuscongregaties in het land.

‘Out of Africa’ *Le Courrier d’Afrique* 1947-1970

Carine Dujardin

In de schenking tijdschriften van ‘Het Volk’-Corelio bevond zich de nagenoeg volledige naoorlogse collectie van *Le Courrier d’Afrique* (1947-1970), samen ingebonden met een aantal weinig bekende koloniale weekbladen, zoals *Le Courrier agricole* (1948-1952), *Présence Congolaise* (1957-1960) en *Temps nouveaux d’Afrique* (1957-1960). Dat het blad en de gelijknamige drukkerij, tot dan toe beheerd door de missies, in mei 1946 werden overgedragen aan de christelijke vakbeweging ACV-CSC, roept een aantal interessante onderzoeksvragen op.

Koloniaal blad *Le Courrier d’Afrique* is een Franstalig koloniaal blad met veel economische en internationaal-politieke berichtgeving en heel wat aandacht voor de Angelsaksische wereld, een belangrijke naoorlogse speler in de regio. Vooral de economische ontwikkelingen in Afrika en vooral Congo komen aan bod, zoals de grondstoffenexploitatie, de transportproblematiek, de landbouw en de plattelandontwikkeling, maar het blad rapporteert ook over het politieke, sociale en culturele leven in de kolonie. Als informatieblad volgt het de economische en internationale actualiteit en besteedt het bijvoorbeeld aandacht aan het Marshallplan (1947) of de eerste maanlanding (1967). Ook Belgische economische en politieke gebeurtenissen krijgen een plaats, zoals stakingen of de communautaire ontwikkelingen.

LE COURRIER D'AFRIQUE

Rédaction - Administration :

B. P. 80 — Léopoldville — Congo Belge
13, Avenue Général Tombour de Tabora

N'achetez pas les yeux fermés
Comparez prix et qualités
Si vous regardez les choses de près
Vous achèterez tous vos papiers
à l'Imprimerie du « Courrier d'Afrique »
où le choix est toujours magnifique !

ABONNEMENTS : un an 6 mois
Congo Belge : par avion 600.— 325.—
Léopoldville et Bas-Congo 350.— 200.—
Belgique et Etranger 400.— 225.—

Banque du Congo Belge à Léo N° 634
Banque Belge d'Afrique à Léo N° 2211
Compte-Chèques Postaux Léo B. 29
Compte-Chèques Post. Bruxelles 35.06.79

BUREAUX EN BELGIQUE :
4, rue du Parlement 4
BRUXELLES

Annonces légales :
Toutes insertions 15 francs la ligne
Petites annonces :
Tarif avantageux - Résultat certain.

Telephones : Direct. et Rédact. : N° 269
Publicité et Abonnements : N° 240
Dépôt : Brazzaville
Adresse à Léopoldville : Boite Postale 80

Le Maréchal. VICOMTE MONTGOMERY OF ALAMEIN, K.G., G.C.B., D.S.O.

Soyez le bienvenu Monsieur le Maréchal

« Seigneur, donnez-nous un chef de guerre »
(Sainte Jeanne-Bernard Shaw)

A l'O.N.U.

Une commission de cinq nations serait désignée pour administrer la Palestine pendant la période transitoire à son indépendance

Le Sous-comité de partage de la Commission palestinienne a recommandé à l'Assemblée Générale de désigner une commission de cinq nations, pour administrer la Palestine pendant la période transitoire, et établir des gouvernements provisoires dans les futurs Etats arabes et juifs. L'Uruguay, le Guatemala, la Pologne, la Norvège et l'Irlande ont été désignés pour faire partie de cette commission.

Le plan sur lequel les Etats-Unis et l'Union Soviétique se sont mis d'accord fixe le 1er août 1948 comme date ultime pour l'évacuation de la Palestine par les Anglais. Le plan précise que deux mois plus tard, les Etats juifs et arabes seront proclamés indépendants.

Le Sous-comité n'a pas encore pris des décisions finales concernant le statut de la ville de Jérusalem et le sort du Négéb méridional. D'autre part, il a recommandé que les gouvernements provisoires arabe et juif devraient recruter des contingents d'armée suffisants pour maintenir l'ordre et pour prévenir des incidents de frontière. Enfin, toujours aux termes du plan soviéto-américain, la Grande-Bretagne devrait maintenir l'ordre et diriger les services publics essentiels pendant la période qui s'écoulera entre l'adoption par l'Assemblée Générale de recommandations concernant

voité contre l'inclusion de cette clause. Le nouveau texte approuvé se borne à exprimer la confiance de l'Assemblée dans le Conseil de Sécurité, au sujet de l'attitude que cet organisme pourrait être amené à adopter à l'égard de l'Espagne, si les circonstances l'exigent. (A.F.T.)

M. Vichinsky accuse l'Irlande et le Portugal

d'être des Etats « fascistes »

A l'Assemblée Générale des Nations Unies, le chef de la délégation soviétique, M. Vichinsky, s'est opposé de nouveau à ce que l'Irlande, le Portugal, la Transjordanie, l'Italie, la Finlande et l'Autriche fassent partie de l'O.N.U. Il a accusé l'Irlande et le Portugal d'être des Etats fascistes et d'avoir été les complices des régimes autoritaires allemand et italien. M. Mac Neil répliqua à cette déclaration en prenant la défense de l'Irlande, et en montrant que le gouvernement de ce pays se conduisait de manière démocratique. (Reuter)

Les principes de droit syndical

En séance plénière, l'Assemblée Générale des Nations Unies, a approuvé les

La Force Publique du Congo Belge a récompensé ses serviteurs particulièrement méritants dont celui-ci qui a plus de 42 années de service et est particulièrement fier de ses décorations.

Le choléra en Egypte

Au cours des dernières 24 heures, 34 décès dus au choléra ont été enregistrés en Egypte. (Reuter)

A la suite de l'épidémie de choléra qui sévit en Egypte, la Conférence régionale pour les pays du Moyen-Orient, qui devait se réunir ce mois-ci au Caire à l'initiative

Voor God en vaderland *Le Courier d'Afrique* vertolkt de maatschappijopvattingen van de westerse elite. De schaarse foto's brengen vooral westerse hoogwaardigheidsbekleders in beeld. Zo wordt er uitgebreid gerapporteerd over het bezoek van prins-regent Karel aan Congo (6 augustus 1947) of van Honoré Van Waeyenbergh, rector van de Katholieke Universiteit van Leuven, aan Lovanium. Daarnaast verschijnen er bijvoorbeeld ook foto's van het bezoek van de Britse eerste minister aan Ierland. Ook religie krijgt een plaats. Religieuze hoogwaardigheidsbekleders uit België of Congo worden uitvoerig in beeld gebracht, zoals kardinaal Van Roey (1874-1961) bij zijn 50-jarig priesterjubileum (1947) of de gerespecteerde missiebisshop Victor Roelens (1858-1947) naar aanleiding van zijn overlijden.

Le Courier d'Afrique kan nochtans bezwaarlijk een katholiek opinieblad worden genoemd. Illustratief is bijvoorbeeld een artikelenreeks in oktober 1947 over "le scandale de l'enseignement au Congo Belge" waarin auteur G.E. Jambers fel tekeergaat tegen het onderwijsmonopolie van de missies en de subsidiepolitiek van de Belgische regering. Van de andere kant verschijnen in diezelfde nummers dan weer foto's van het 'emotionele afscheid' van vertrekkende Chinamissionarissen in Melsbroek, wordt er een paginagroot artikel gewijd aan Mgr. Tanghe, apostolisch vicaris van Ubangi, of onderstreept een andere auteur het belang van het missiewerk.

Over vorstenhuis en kolonisatie lijkt de redactie wel eensgezind. Zoals van een koloniaal blad te verwachten is, worden de verjaardagen van de annexatie van Congo Vrijstaat (oktober 1908) uitvoerig herdacht. Het blad beschouwt kolonisatiewerk als een patriottische daad. Het heeft het euforisch over de "weldaden" van dat beschavingswerk en "le génie de Léopold II" (18 oktober 1947)

**In vakbonds-
handen** Het lijkt een contradictie, maar vanaf mei 1946 kwam dat koloniale blad in vakbondshanden. Na een studiebezoek van ACV-voorzitter Henri Pauwels aan Congo (22 december 1945-16 februari 1946) en de oprichting van een Congolese afdeling (1946) intensifieerde het christelijk vakverbond zijn werking in Congo. In dat kader werden de uitbating en de verspreiding van *Le Courrier d'Afrique* overgedragen aan de coöperatieve vennootschap 'Het Volk'. Het blad werd nochtans niet de spreekbuis van de vakbeweging in Congo. Daarvoor richtte ACV-Congo eigen organen op: *Notre droit-Ons recht* (1946-1960) voor de Europeanen in de kolonie en *Syndicalisme congolais* (1946-1957) voor de Congolese werknemers. Beide bladen worden op KADOC bewaard, evenals het archief van ACV-Congo en het archief van Sodimca, de drukkerij-uitgeverij van *Le Courrier d'Afrique*.

Na de overname door het ACV blijft het koloniale discours in het blad de bovenhand houden, hoewel er ook aandacht is voor sociale thema's. Zo wordt in 1947 en 1948 de houding van de arbeidersklasse geanalyseerd naar aanleiding van de herdenking van het revolutiejaar 1848. *Le Courrier d'Afrique* rapporteert zowel over syndicale als paternalistische oplossingen voor het arbeidersprobleem, zoals enerzijds "les coopératives indigènes" en anderzijds de modelwoningen voor gepensioneerde arbeiders, de zgn. "habitations reine Astrid" (13 aug. 1947). Bij de bekendmaking van de plannen voor een nieuwe luchthaven in Leopoldstad toont het blad enige syndicale reflex en klaagt het aan dat de arbeiders voortaan een nog grotere omweg moeten maken om de industriële en commerciële zone van de stad te bereiken (36 km i.p.v. 20 km!).

En de Afrikaan? Hoewel *Le Courrier d'Afrique* een blad is dat over Congo handelt en in Congo wordt gemaakt, is het geen eersterangsbron voor de studie van het dagelijks leven van de Congolees. Bijdragen over de Congolese cultuur, tradities en levensgewoonten zijn schaars. Als er dan toch wordt gerapporteerd over bijvoorbeeld het statuut van de évolués of over de inlandse wijken (1947) slaat het blad een paternalistische toon aan.

Ook in de iconografie komt de Afrikaan maar zijdelings aan bod. Op tal van afbeeldingen duikt hij slechts toevallig op, in de buurt van een mijnexploitatie of nieuwe technologische snuffjes die in beeld worden gebracht. Bij de analyse van de jaargang 1947 treffen we maar twee foto's aan waarop de Afrikaan doelbewust centraal staat. Twee Congolezen van de Force Publique werden op 19 november 1947 gedecoreerd na 42 jaar trouwe dienst. In hetzelfde nummer staat een foto van "une comédie à Léopoldville", een westers toneelstuk gebracht door Congolezen. Het ontlokt bij de redactie een typisch paternalistische reactie: "een zwarte kan een excellente toneelspeler zijn, als hij maar goed wordt begeleid", maar ze maakt ook een kanttekening bij de gewoonte om de Afrikaan *Europese* stukken te laten spelen, terwijl zijn eigen cultuur zo rijk is aan traditie en folklore.

**Onderzoeks-
perspectieven** Voor de studie van Congo in zijn relatie tot België is de *Courrier d'Afrique* een onontgonnen goudmijn. De onderzoeksmogelijkheden zijn talrijk. De ideologische strekking van het blad, met zijn merkwaardige mix van westers koloniaal denken en syndicalisme, vraagt om verduidelijking. Boeiend is ook te achterhalen hoe het blad stond tegenover de internationale dekolonisatie na de Tweede Wereldoorlog. Voor wie interesse heeft in de naoorlogse ontwikkelingen van economie en financiën of voor de internationale politiek en diplo-

matie, is het een onuitputtelijke bron. Zo werd bijvoorbeeld op 21 december 1947 op de zwarte markt in Berlijn radium ontdekt met een straatwaarde van 600.000 dollar dat afkomstig was van de universiteit van Leuven en in 1940 door de Duitsers was geconfisqueerd. Ook cultuurhistorici vinden er hun gading. De rubriek “Page coloniale”, maar ook de iconografie en de reclame geven een goed beeld van het dagelijks leven van de koloniaal en de westerse luxeproducten waarmee hij zich graag omringde. Zelfs de leescultuur van die kapitaalkrachtige elite kan worden gereconstrueerd, of de programmering van ‘Radio Leo’ of ‘Radio Congo Belge’. Ook de lokale historicus komt ruim aan zijn trekken. Wie in Belgische geschiedenis is geïnteresseerd, vindt in de rubriek “En Belgique” ruim zijn gading.

“L’opération Coucou”, een Neroverhaal van Marc Sleen, gepubliceerd in Le Courier d’Afrique (1961).

In de jaren 1960 duiken er nieuwe rubrieken op die de economische en politieke oriëntatie van het blad wat verruimen, zoals een literaire, culturele en medische kroniek, vrouwenpagina’s en artikelen over wetenschap en techniek. De sportpagina’s en stripverhalen (Bob et Bobette, Moïra e.a.) lijken te wijzen op een redactionele inbreng van ‘Het Volk’. Opvallend is ook de groeiende aandacht voor Afrikaanse sport en cultuur. Zo verschijnt aan het eind van de jaren 1960 de rubriek “La chanson de la semaine”, waarin vaak Afrikaanse liederen worden gepresenteerd. Op de sportbladzijden is er stevast aandacht voor Afrikaanse sport. De subrubriek “Le sport congolais, hier, aujourd’hui et demain” heeft in 1968 zelfs een eigen logo.

Ten slotte verdienen ook de vormelijke kenmerken van dat merkwaardige blad de nodige aandacht. Een analyse van de vormgeving, de evolutie van de rubrieken, de herkomst van de berichtgeving (persberichten, gesigeneerde artikelen) of van de karikaturen of iconografie kan nuttige informatie opleveren over de redactionele keuzes van het blad en de inspiratiebronnen ervan. *Le Courier d’Afrique* is in elk geval een boeiend tijdsdocument voor wie meer wil weten over de naoorlogse ontwikkelingen van Afrika en de wereld.

Religieuze, sociale en culturele actie voor het volk

Archief Vlaamse redemptoristen

Johan De Reu & Godfried Kwanten

Op het einde van de jaren 1990 gaven de redemptoristen van de Noord-Belgische of Vlaamse provincie circa 200 strekkende meter archief in bewaring bij KADOC. Het betrof hier het archief van de in 1841 opgerichte Belgische provincie en van de contacten met en de stichtingen in Nederland, de USA, Canada en Oekraïne. Vanaf 1961 ging het enkel om het archief van de autonome Vlaamse of Noord-Belgische provincie, sinds dat jaar actief, naast een zelfstandige Waalse provincie. Dat provinciale archief werd in detail geordend en beschreven; de inventaris werd gepubliceerd. In 2005 werd de Noord-Belgische provincie opgeheven en ging ze op in een groter geheel, de Sint-Clemens provincie, die ook de regio's Nederland, Zwitserland en Noord-Duitsland omvat. In 2011 resulteerde die operatie opnieuw in de overdracht van tientallen strekkende meter archief van de opgeheven Noord-Belgische omschrijving. Intussen werd die tweede bewaargeving geïntegreerd in de bestaande inventaris, die in scope-Archiv werd ingevoerd. Het historisch belang en de grote onderzoekswaarde van die aanvulling staan buiten kijf.

De aanvulling op het redemptoristenarchief uit 2011 betreft niet uitsluitend de laatste jaren van de zelfstandige Vlaamse provincie en de eerste jaren van de nieuwe provincie. Ze is integendeel substantieel van aard, slaat ook op de oudere, zelfs negentiende-eeuwse geschiedenis van de congregatie en heeft betrekking op de vier grote rubrieken

van het archief: het provinciaal bestuur, de huizen, de leden en de apostolaatswerken. Andere onderdelen werpen een licht op de 'grote' heiligen die in de congregatie werden vereerd (vooral de heilige Alfonsus, de stichter van de congregatie), op de wereldwijde activiteiten van de redemptoristen (generaal bestuur en andere provincies) en op de congregatie van de redemptoristinnen. Het is de verdienste van pater-archivaris Jérôme Van Landeghem en zijn opvolger Hugo Gotink dat zij - ook na de eerste massale bewaargeving aan KADOC - archieven in huizen en bij leden hardnekkig bleven prospecteren en centraliseren om die 'oogst' vervolgens aan het centrale archief toe te voegen. Bij de integratie in het moederarchief werden door de KADOC-archivaris de vele dubbelingen verwijderd en werden de aanvullingen per archiefvormer (meestal huizen of leden) ingevoegd. Ook het massaal overgedragen statisch en bewegend beeld werd op eenzelfde wijze geïntegreerd en beschreven.

Lokale betrokkenheid Uit alle archiefonderdelen spreekt de grote lokale inbedding van de redemptoristen. Zij namen het initiatief tot diverse apostolaatsvormen die gericht waren op het 'gewone' volk. Hun kloosters waren kernen van en uitvalsbasis voor een veelheid van werken en initiatieven op religieus-devotioneel, sociaal-caritatief, cultureel en onderwijskundig vlak. Vaak waren die kloosters in volkse en/of nieuwe wijken gelegen en bestond er een zeer direct contact tussen de paters en de gezinnen in de onmiddellijke of verdere omgeving, in de parochies die ze bedienden, maar soms ook ver daarbuiten. Het apostolaat was ook zeer doelgroepgericht: de paters richtten afzonderlijke werken in voor mannen en vrouwen en voor diverse leeftijdsgroepen.

De aanvulling op het redemptoristenarchief bevat vooral de bestanden van de kloosters in Jette, Roeselare en Gent, die de laatste jaren (na 1997) werden opgeheven. Voor de kloosters van Leuven, Sint-Truiden, Antwerpen, Essen en Tiegem was de aanvulling minder omvangrijk. Het materiaal is naar de vorm ook zeer divers: van oude notariële akten, over talrijke ledenregisters en predicaties tot bestuursverslagen van de laatste decennia. Enkele bijzondere en vaak terugkerende archiefonderdelen springen in het oog. Zo bewaarden vele huizen de registers met overzichten van de apostolische werkzaamheden van hun paters-bewoners. Ze geven een bijzonder goed beeld van het geheel en de diversiteit van de initiatieven van geloofsverkondiging door de redemptoristen in een bepaalde lokaliteit. Evenzeer opvallend en typisch voor de congregatie zijn de dossiers inzake de 'volksmissies' die in Vlaamse parochies werden opgezet. Het gaat hier om meerdaagse campagnes van prediking, gebed en bezinning die door de intensiteit van het gebeuren en de gedrevenheid van de predikanten vaak een grote impact hadden op lokale geloofsgemeenschappen. Naast de predicaties in het kader van volksmissies zijn ook honderden, door redemptoristen uitgesproken preken en homilieën aanwezig.

Vermeldenswaard zijn de initiatieven ter bevordering van de godsvrucht en het innerlijk leven. Verscheidene religieuze en devotionele verenigingen lieten omvangrijke archiefpakketten na. Van de broederschappen van de Heilige Familie en van Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende Bijstand bleven bestuurlijke documenten en briefwisseling bewaard. Blikvangers zijn evenwel de omvangrijke ledenregisters. Ze geven een idee van de omvang en de samenstelling van het bereikte publiek, van hun betrokkenheid bij de broederschappen en van de verplichtingen die uit het lidmaatschap voortvloeiden.

De band met de lokale gemeenschappen wordt voortreffelijk geïllustreerd in de persoonlijke archieven van de congregatieleden, paters zowel als broeders. Preken, 'missies' en bezinningsteksten voor geloofsdagen en retraites zijn legio in deze bestanden. Agenda's en notities geven een idee van persoonlijke activiteiten en interessepunten. De briefwisseling met oversten, confraters, familieleden en gelovigen geven 'vlees en bloed' aan de redemptoristen en belichten hun stevige wortels in het lokale (geloofs) leven. De persoonlijke documenten leren over de wijze waarop de redemptoristen zich wensten te profileren, maar ook over het beeld dat van hen leefde in brede bevolkingslagen.

Onderzoek Het archief bevat ook dossierreeksen die een licht werpen op specifieke, door de redemptoristen in het leven geroepen apostolaatswerken. Vaak waren die gericht op een bijzondere doelgroep en weerspiegelen ze hoe de paters trachtten in te spelen op specifieke, tijdgebonden noden. Zo stond het Werk der Vlamingen in voor de zielzorg bij en de sociale ondersteuning van naar Noord-Frankrijk en Wallonië geëmigreerde Vlamingen. Van het Werk bleven prachtige vlaggen bewaard. De Soldatenmis richtte zich dan weer op het apostolaat in milieus van soldaten-miliciens. Voor jongeren werden de zogenaamde 'kampeermissies' ingericht. De 'missiestaties' van de redemptoristen waren lokale, buurtgebonden permanente 'missies' of kernen van religieuze werking in armere wijken, in stedelijke volksbuurten. Pater Jozef Schotsmans stichtte zo'n 'missiestatie' aan de Afrikalaan in Gent en in de Burgemeesterstraat in Leuven. Pater Jan Cuijle richtte dan weer in Antwerpen in 1945 een 'straatjongensclub' op die zou uitgroeien tot 'De Grijze Kat', een buurtwerking voor kansarmen. In Brussel lag pater Paul Steels aan de basis van De Foyer (1969), aanvankelijk

een jeugdhuiswerking in Brussel-Centrum, later een integratiecentrum voor allochtonen in Molenbeek.

Kustapostolaat op campings in Wenduine en Blankenberge, jaren 1960.

De archiefaanvulling weerspiegelt uitstekend de evolutie van de pastorale aanpak van de redemptoristen en hun aanpassing aan nieuwe, tijdgebonden maatschappelijke noden. Ze belicht ook de pastorale ‘herbestemming’ van het klooster op het ogenblik dat de redemptoristengemeenschap een bepaalde lokaliteit verlieten. Zo speelden de Roeselaarse kloosterlingen een grote rol in de oprichting van het pastorale project ‘De Bremstruik’, dat momenteel in de kloostergebouwen gehuisvest is en als lekgemeenschap vieringen, vorming, onthaal en opvang verzorgt. De evolutie van dat project en de rol van het klooster daarin, van de eerste vergaderingen tot het moment dat de laatste paters uit Roeselare wegtrokken en hun gebouwen ter beschikking stelden, zijn mooi te volgen in het archief. In Gent was het klooster aan de Voskenslaan (gesloopt in 2011) dan weer betrokken bij het initiatief ‘Effata, gemeenschap van christenen onderweg’ en bij het project ‘Oase in de stad’, een vormingscentrum van de Maria-Kefasgemeenschap, verbonden met de katholieke charismatische vernieuwing.

De aanvulling op het archief sloeg overigens niet alleen op de huizen in Vlaanderen. Ook het al rijke Congo-archief werd nog verrijkt, samen met de archieven van de missies in onder meer Irak en Libanon, de Antillen, Oekraïne en Canada. Ten slotte werd eveneens een grote rijkdom en diversiteit aan audiovisuele materialen overgedragen. Foto’s van gebouwen en leden, affiches, vlaggen, films, architectuurplannen van kloos-

ters en kerken ... geven als geen ander een zicht op leven en werk van de redemptoristen in Vlaanderen.

*Sinterklaasactie van
'De Grijze Kat', een
buurtwerking voor kans-
armen in Antwerpen,
ca. 1950.*

Als onderzoeksbron is het redemptoristenarchief schier onuitputtelijk. Het is vooral een goudader voor de studie van kerkelijk-religieus en sociaal leven, vooral op lokaal niveau. Nagegaan kan worden welke stempel een klooster op een lokale gemeenschap drukte, welke apostolaatsvormen daarbij werden aangewend, hoe doelgroepen werden gevisieerd, welk publiek werd bereikt, welke boodschap werd uitgedragen en hoe die communicatie verliep. De duizenden preken en missies in het archief maken een grondige analyse van het door de redemptoristen gehanteerde discours mogelijk. Ook hier kunnen zowel de inhoudelijke boodschap als de aangewende communicatie- en propagandatechnieken worden bestudeerd. Deelstudies zijn onder andere mogelijk over volksdevoties, liturgische gebruiken, gebouwenpatrimonium, spiritualiteit en de evolutie van de apostolaatsvormen.

Thomas van Aquino voor katholieke lekenstudenten

Het neothomisme in Leuvense studenten- kringen, 1880-1914

Thijs de Leeuw

Op 4 augustus 1879 verscheen de encycliek *Aeterni Patris*, waarin paus Leo XIII (1878-1903) opriep tot een hervorming van de christelijke filosofie naar de geest van Thomas van Aquino (1225-1274). In de literatuur wordt die oproep vaak beschreven als startschot voor een periode van *neothomisme*. Het neothomisme was tot halverwege de twintigste eeuw de dominante richting in het katholieke denken en het stuurde/structureerde/beïnvloedde in belangrijke mate de wisselwerking tussen religie, cultuur en samenleving. Centraal stond het teruggrijpen op de geschriften van Thomas en degenen die daarbij aansluiting zochten - 'thomisten' -, maar vooral ook de actualisering van dat denkstelsel. Over de invloed van het neothomisme in België en meer specifiek Leuven werd al eerder gepubliceerd. Hoewel de inhoud en de belangrijkste vertegenwoordigers van het neothomisme al vaak zijn onderzocht, weten we nog relatief weinig over de concrete, maatschappelijke impact van dat denkstelsel. Tijdens mijn onderzoeksstage op KADOC van september 2011 tot januari 2012 voerde ik een verkennend onderzoek uit naar de wijze waarop en de kanalen waarlangs het neothomisme voor de Eerste Wereldoorlog in Leuvense studentenkringen werd verspreid. Die stage kaderde in mijn tweejarige researchmasteropleiding historische wetenschappen aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

De herleving van Thomas in Leuven

De pauselijke aanbeveling van Thomas' filosofie was enerzijds bedoeld om meer eenheid te brengen in het katholieke denken. Met Thomas als leidraad zouden katholieke intellectuelen voortaan eensgezind en met groter succes de confrontatie kunnen aangaan met nieuwe filosofieën die te weinig rekening hielden met het geloof, zoals die van Kant, Hegel en Marx. Anderzijds voorzag de paus in de behoefte onder katholieke wetenschappers aan een christelijke filosofie die niet strijdig was met de resultaten van de moderne wetenschap. Om dat alles te bereiken gaf Leo XIII zijn bisschoppen de opdracht om op alle katholieke scholen en universiteiten de studie te bevorderen van Thomas' filosofie. Docenten kregen vervolgens de taak om priester- én lekenstudenten met dat gedachtegoed te vormen en wapenen. Leo XIII koos specifiek voor Thomas, omdat hij er als geen ander in geslaagd zou zijn om een totale verklaring van de werkelijkheid te geven, zonder dat het conflicten opleverde tussen de domeinen van natuur en bovennatuur, rede en geloof, filosofie en theologie.

Onderwerp van onderzoek was de vorming van katholieke lekenstudenten met het gedachtegoed van Sint-Thomas: door wie, op welke manieren en in welke vormen werd het neothomisme onder die toekomstige elite verspreid, en in welke mate vond het gedachtegoed bij hen gehoor? Om dat te achterhalen werden de activiteiten van studie- en studentenverenigingen in Leuven in de periode 1880-1914 onder de loep genomen. Leuven, net als trouwens andere katholieke universiteitssteden als Rome, Parijs, Fribourg en Lille (Rijsel), ontpopte zich toen tot een belangrijk neothomistisch studie- en onderwijscentrum. Aan de basis lagen een leerstoel in de thomistische filosofie aan de theologische faculteit (1882) en het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte (HIW, 1889). In de jaren voor de Eerste Wereldoorlog konden studenten aan het HIW een viertal graden behalen in de thomistische filosofie. De leerstoel en het instituut kwamen er allebei op expliciet verzoek van Leo XIII. Spilfiguur was de latere aartsbisschop en kardinaal Désiré Joseph Mercier (1851/1906-1926).

Het onderzoek was ook bedoeld om andere kringen in beeld te brengen waar Leuvense universiteitsstudenten werden geconfronteerd met de revival van de thomistische filosofie. Het concept 'thomisme' is daarbij breed opgevat. Dat betekent dat niet alleen is gezocht naar de verspreiding en receptie van de filosofische inhoud van dat denkstelsel, maar ook naar tekenen van aandacht voor de persoon van Thomas, de omvang en aanpak die zijn oeuvre kenmerken. Daarbij zijn niet alleen de studie- en (oud-)studentenkringen van het HIW bekeken. De aanwezigheid van het thomisme is bijvoorbeeld ook gezocht binnen het Sint-Thomasgenootschap van de predikheren en de *Sodalité des Étudiants* van de jezuïeten. Beide waren toegankelijk voor **alle studenten**. Interessant zijn ook twee apologetische studiekringen die aan het begin van de twintigste eeuw werden opgericht aan de universiteit en alleen bedoeld waren voor leken.

Voor het onderzoek is gepubliceerd en archivalisch bronmateriaal geraadpleegd op KADOC en in de universiteitsarchieven van Leuven en Louvain-la-Neuve. Ruggengraat van het onderzoek was de analyse van verslagen van bijeenkomsten van studiekringen, zoals opgenomen in de jaarboeken van de Leuvense universiteit: de *Annuaire*. De jaarboeken bevatten ook telkens een overzicht van degenen die een graad behaalden in de thomistische filosofie. Daarnaast is gekeken naar studententijdschriften als *Ons Leven*, *De Student* en *L'Étudiant* en naar archiefstukken en publicaties afkomstig van studentenverenigingen.

Katholieken 'integren' de moderniteit

Het onderzoek toont aan dat een katholieke intellectuele en maatschappelijke elite in Leuven in de periode 1880-1914 haar relatie tot de moderne wetenschap vernieuwde en moderniseerde met behulp van Thomas. Katholieke docenten en lekenstudenten verbonden aan de universiteit van Leuven integreerden methoden en bevindingen van de moderne wetenschappen in een katholiek, thomistisch kader. Het aanpassen aan de moderne tijd ging niet gepaard met een verlies aan katholieke identiteit, omdat een band bleef bestaan met de katholieke traditie. In dit geval kunnen we dus spreken van een 'geïntegreerde moderniteit'. Van een echte 'verzoening' tussen de katholieke traditie en het nieuwe van de moderne wetenschap was geen sprake.

Désiré Mercier, spilfiguur van de herleving van de thomistische filosofie aan de Leuvense universiteit. [KFB3915]

De dialoog tussen katholieke traditie en moderniteit is in beeld gebracht binnen de studiekringen van het HIW, maar ook binnen universitaire studiekringen die niet aan dat instituut verbonden waren, zoals de Société Littéraire, Société Juridique, de letterkundige studiekring Met Tijd en Vlijt, Geloof en Wetenschap en de Cercle Apologétique. Het gaat om redevoeringen van studenten waaruit een streven blijkt om het 'moderne' in katholieke banen te leiden en zodoende zelf modern te worden.

Thomas als voorbeeld voor een nieuwe katholieke elite

Uit het onderzoek is ook gebleken dat in de Leuvense universitaire gemeenschap sprake was van een grote inzet om een elite te vormen met een mentale gemeenschap: openheid ten aanzien van het moderne in de wetenschap, en tot op zekere hoogte ten aanzien van de moderne filosofie, binnen een (neo)thomistisch denkkader. We zagen dat de toekomstige top van de samenleving meeging in het thomistisch verhaal, dat zich 'eigen' maakte door bijvoorbeeld een

graad te behalen in de thomistische filosofie en vervolgens, in sommige gevallen, het thomisme ook duidelijk herproduceerde.

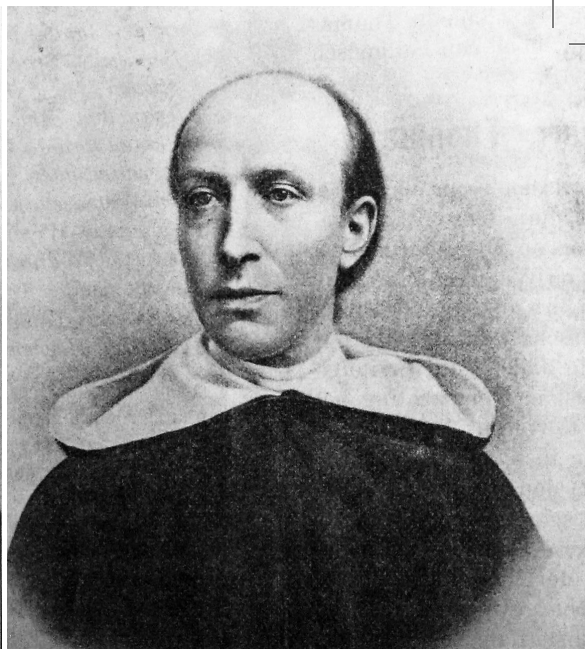
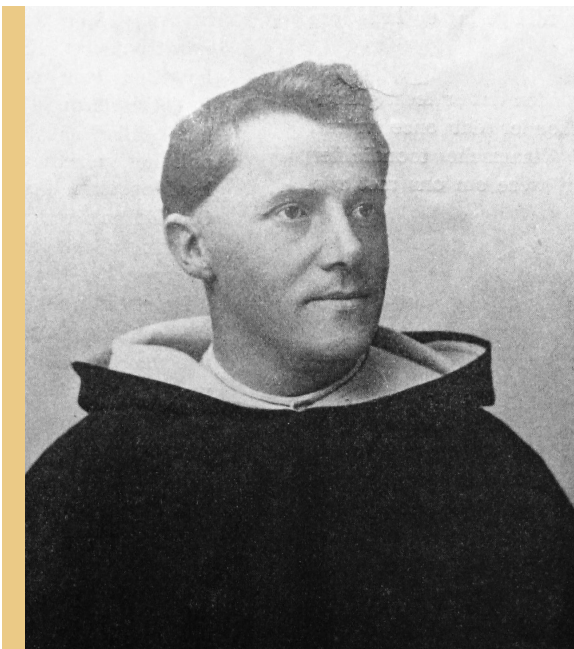
Na hun studietijd hadden die katholieke intellectuelen vervolgens de taak om openheid voor de moderniteit, die mentale gesteldheid, uit te dragen in de maatschappij. Achterliggende gedachte was dat op die manier een plek behouden bleef voor het transcendente, het goddelijke in de moderniserende samenleving. Veruit de meeste katholieken die een graad behaalden in de thomistische filosofie aan het HIW waren seculiere en reguliere geestelijken. Toch zijn in de lijsten met behaalde graden in de thomistische filosofie, die zijn opgenomen in de *Annuaire*, vooral waar het de lagere graden van baccalaureaat en licentiaat betreft, ook met regelmaat leken aangetroffen.

Hoewel het in de onderzoeksperiode telkens gaat om een relatief klein aantal studenten dat werd gevormd met het thomisme - en dat geldt al helemaal voor het aantal leken -, waren het wel studenten die later vaak tot de Belgische maatschappelijke elite gingen behoren. Leden van die elite in het academische en sociale veld, leken met een diploma in de thomistische filosofie behaald bij Mercier of het latere HIW, zijn bijvoorbeeld Léon De Lantsheere, Maurice De Wulf, Maurice Defourny, Albert Michotte, Manille Ide, Nicolas Sibenaler en Francis Aveling - allen tevens hoogleraren aan het HIW - en Isodoor Maus, Hendrik Borginon, Firmin Deprez, Giovanni Hoyois, Alfred Zwaenepoel en Frans Van Cauwelaert. Alfons Fierens en Emiel Vliebergh zijn voorbeelden van lekenstudenten die geen diploma bezaten van het HIW maar toch thomistisch gevormd waren in Leuven. Daarvan zijn sporen teruggevonden in hun voordrachten voor respectievelijk de apologetische kring Geloof en Wetenschap en de studiekekring Met Tijd en Vlijt.

Het pleidooi voor een modern apostolaat in het teken van geloofsverdediging, een apologetisch apostolaat waarin ook leken een vaste plek toebedeeld kregen, kwam duidelijk naar voren in de voordrachten die studenten te horen kregen binnen de Sodalité van de jezuïeten (in 1840 heropgericht in Leuven door ene pater Coppens S.J., zo staat vermeld in het bronmateriaal) en het Sint-Thomasgenootschap van de dominicanen (opgericht in 1897, met als eerste bestuurder Alphonsus Van den Wildenbergh O.P., 1869-1959). Beide kringen beoogden een breed publiek van zowel priester- als lekenstudenten. De jaarlijkse triduumlezing van het Sint-Thomasgenootschap, waarvoor altijd vooraanstaande katholieke intellectuelen werden uitgenodigd als sprekers, functioneerde in feite als een soort aanvullend, voor een breed studentenpubliek toegankelijk 'onderwijs' over Thomas en het thomisme.

Hoogleraar Joannes Vincentius de Groot O.P. (1848-1922) - verbonden aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam, waar hij sinds 1894 de eerste leerstoel in de thomistische filosofie in Nederland bekleedde - sprak in 1900 tot de studenten over 'Levenswijding', meer specifiek de aard, strijd en ontwikkeling van het menselijk leven. In Nederland stond hij bekend als studentenvriend en was hij erelid van alle katholieke studentenverenigingen. "Paus Leo heeft u [de studenten] den heiligen Aquiner getoond. Beschouwt dien held des innerlijken levens. Wat kan bezielender wezen en dichterlijker dan zijn geestdrift voor het hooge recht der ziel?", aldus De Groot.

Binnen het domein van de Leuvense universiteit was ook duidelijk sprake van een mobilisering van lekenapostels voor een nieuwe golf van geloofsverdediging in de moderne tijd. Dat dit een van de speerpunten was van Merciers neothomistisch project, kwam bijvoorbeeld tot uiting in de redevoeringen verzorgd voor de Société Philosophi-

que des Étudiants. Een ander kanaal was de meer publieksgerichte Hogeschooluitbreiding - ofwel Extension Universitaire - van het HIW. In het kader van dat laatste initiatief zond Mercier zijn oud-leerlingen, onder wie ook veel leken, uit om de samenleving buiten de universiteit - in de praktijk was het publiek meestal een gestudeerde middenklasse - hetzelfde geactualiseerde mens- en wereldbeeld aan te reiken zoals verkondigd binnen de studiekringen van het HIW. Uit de bronnen is ten slotte ook gebleken dat Thomas en het thomisme een plaats kregen in het vertoog van de Vlaamsgezinde katholieke studentenbeweging.

*Alphonsus Van den Wildenberg O.P., de eerste bestuurder van het Leuvense Sint-Thomasgenootschap en Joannes Vincentius de Groot O.P., de eerste hoogleraar thomistische filosofie in Nederland.
[Uit Ons Leven, 1906-1907]*

Thomismen Een derde conclusie van dit onderzoek is dat de revival van Thomas in Leuven uiteenlopende verschijningsvormen kende. De noemer 'neothomisme' is in de literatuur bijvoorbeeld breed geaccepteerd als aanduiding voor het thomisme zoals Mercier en de andere docenten van het HIW dat uitdroegen. Hetzelfde label dekt echter minder goed de lading van het thomisme zoals dat vorm kreeg binnen het Sint-Thomasgenootschap. In de literatuur zijn al aanzetten gegeven om de verschijningsvormen van het thomisme na *Aeterni Patris* te benoemen, bijvoorbeeld door de stroming op te delen in meer vernieuwingsgezinde en behoudende varianten.

Om beter grip te krijgen op de situatie in Leuven, is het zinvol onderscheid te maken tussen een thomisme dat gericht is op de inhoud van Thomas' denken - bijvoorbeeld aangaande de verhouding van geloof en rede - en een thomisme waarbij de persoon van Thomas centraal staat, althans de door de katholieke kerk gecanoniseerde versie daarvan. Het gaat hier om Thomas' zuivere levenswandel, zijn concentratie, zijn gerichtheid op studie en afsluiting van het aardse. Een belangrijke rol speelt ook de vorm van Thomas' oeuvre. Ook dat is een aspect van Thomas dat werd opgepikt en aangekaart onder de studenten ten tijde van de herleving van het thomisme. De studenten werden gewezen op het omvangrijke oeuvre van Thomas, zijn verklaring van de totale werkelijkheid in een synthese die zowel de natuur als bovennatuur omvatte. Door Leo XIII, de docenten van het HIW en de sprekers voor het Sint-Thomasgenootschap werd dat holisme vaak aangehaald als het meest waardevolle van Thomas' erfenis.

Met steun van de
Vlaamse overheid

Werkten mee aan dit nummer / Lieve Claes / Thijs de Leeuw / Jan De Maeyer / Johan De Reu / Carine Dujardin / Godfried Kwanten / Kristien Suenens / Luc Vints / *Vormgeving* / Alexis Vermeylen / *Druk* / Peeters, Herent / *Verschijnt tweemaandelijks* / wordt op aanvraag kosteloos toegezonden / *Kantoor van afgifte* / 3000 Leuven 1 / *Verantwoordelijke uitgever* / Emmanuel Gerard / Kortrijksestraat 351 / 3010 Leuven (Kessel-Lo)

KADOC / Documentatie- en onderzoekscentrum voor religie, cultuur en samenleving / *Adres* / Vlamingenstraat 39 / B - 3000 Leuven / *Telefoon* / +32 (0) 16 32 35 00 / *Fax* / +32 (0) 16 32 35 01 / *E-mail* / postmaster@kadoc.kuleuven.be / *Internet* / <http://kadoc.kuleuven.be> / *Giften voor KADOC* / kunnen worden overgemaakt op rekeningnummer 734-0194177-89 van de K.U.Leuven met vermelding '400/0000/53084 gift KADOC'. Vanaf 40 euro wordt een fiscaal attest bezorgd.

Uw steun voor de realisatie van het nieuwe erfgoeddepot in Heverlee blijft ook erg welkom. Inlichtingen over de modaliteiten van het bouwfonds vindt u in een speciale brochure die u op eenvoudige aanvraag wordt toegezonden. U kunt natuurlijk ook rechtstreeks het bouwfonds steunen via een overschrijving op rekeningnummer 734-0194177-89 van de K.U.Leuven met vermelding van de gestructureerde mededeling +++400/0000/49448+++. Daarvoor wordt vanaf 40 euro een fiscaal attest bezorgd.